

Олександар Масљаник

СНЕЖНА ЕЛЕГИЈА

„Иду!”, од млина се закотрља звонак, радостан узвик и, као ехо, удари у домаћинство Палењуквих.

„Иду!”, прихватила је ту вест млада жена, округлог лица попут пуног месеца, и хитро улете у кућу.

„Окретна, као да земљу не додирује, сунце ти пољубим”, испод шешира у жеху су зуриле две нетрепћуће жеравице. „Није што је моја Маријка...”

Изгризени опушак у трену је прелетео из десног угла њених танких усана у леви: „Ама, само је прстом дотакни – бризнуће крв са млеком...”

Млада жена се готово увијала под врелим, упорним погледом, који ју је наскроз прожимао, као да није била одевена у дебели вунени џемпер, а када су дрске очи почеле да испипавају њена колена и полако кренуле навише – брзо је утрчала да развесели Настуњу.

„Иду!”, та вест је била дуго очекивана, а самим тим и радосна. У бучном метежу који је изненада настао у дворишту, Настуња је одмах угледала Миколу и захвално му се осмехнула, а он је у шали придигао закићени шешир: „Рекао сам – све ће бити добро...” До тог тренутка је избегавао Настуњу, бежао од бескрајних питања која су га пратила попут насртљивог роја у сваком ћошку: „Где је музика?! Каква је то шала?”

И ето сада...

„Иду!”, разведрило се, као у рано пролеће, у дворишту Палењуквих.

Иза млина, који је весело прскао хладну воду на све стране, изашла су четири музичара. Спазивши нестрпљиву гомилу која их је дуго чекала, они сложено узеше своје инструменте и у трену прекрише млин, поток и планине блиставим хуцулским звуком:

*На свадбу сам ишла сама,
а сада ме воде...*

Микола је ухватио Настуњин топли поглед и смешно угризао доњу усну: „Драга моја, да ниси и ти сумњала?”

Музичари су застали испред леденог балвана који је висио над кривудавим потоком, глатко исклесаном стазом која је водила до капије. Девери и деверуше, стари сват и кумови, први пристигли гости и сами младенци радознано су посматрали музичаре, који су, не престајући са свирком, из неког разлога одлучили да дођу до њих преко климавог балвана, иако је широки бетонски мост спајао обале неколико метара даље.

Први је, истуривши дуге мршаве ноге, на балван закорачио фрулаш. Гомилом се разлио смех и с одобравањем су махали шеширима и марамицама. Одушевљено су повикивали: „Петро из Мегуре!”

Петро је био познат и вољен јер бољи фрулаш тешко да се могао наћи у околним селима. Његова шала, пуна хумора, допадала се свима који су гледали његов перформанс: имао је широки торзо на снажном телу који му није сметао за ову игру. Вешто је поскочио и завртео се као у ласу, шешир се подизао и падао му на уши, које су се пак померале, свако ухо за себе. Петро је невино зурio у гомилу, која се гушила од смеха, а та комична простодушност је све бацала у екстазу.

Други је на климаву стазу закорачио окретни бубњар који, као да је сустизао све, а није могао да сустигне свој бучни инструмент.

„Ала је згодан и величанствен!”, оте се Миколи. Настуња је фркнула, јер тешко је било замислити човека који би мање одговарао тим речима. Бубњар, са својим црвеним меснатим носом, кривим кратким ногама, белим и пуначким, чисто женским рукама, да ли је овај човек – Настуња није могла да се не насмеје – згодан и величанствен? Али како вешто бубња омиљену „Хуцулку”, како спретно удара по звонкој чинели, како окретно пребире ногама, њишући се у ритму музике! Не, ипак је овај бубњар заиста згодан и величанствен!

Цимбалиста, са лицем усуканим попут јеврејског посног пшеничног хлеба, опрезно је закорачио дебелим ногама. У дубоким удубљењима, испод наострешених обрва, сијале су пријатељске, необично живахне очи, премладе за наборано (као маринадом добро натопљено) лице.

Фрула, бубањ и цимбал су се гласно смејали на стрмој обали литице, а виолина им је нешто нежно свирала. Публика је пажљиво пратила сваки покрет виолинисте: није се одмах могло рећи шта га је издвајало међу музичарима – није био ни крупан, ни згодан, и није проговорио ни речи, али су се пуначкој младој жени из неког разлога одједном заруменели образи. Његова дуга, смоласта коса падала је таласасто преко широких рамена. Било је нечег циганског на његовом тамном лицу јаким вилица. Оштра, покретна јабучица није знала за одмор, чинило се као да покушава да искочи из танког врата. Истурен подбрадак био је расечен дубоком јамицом, чинећи лице љубазним и доброћудним. Поглед плавих очију плови као набујали поток, који не зна ни за какве препреке; тај поглед продире кроз зенице право у душу, сежући до најдубљих дубина.

„Михај из Квитне Пољане...”, из неког разлога прошапута Никола својој невести.

Виолиниста је стао на пола пута. Под њим је лењо шкрипао дебео балван, а из дворишта је допирала музика:

„Хајде, Михај, удри оно наше!”

„Само немој да блокираш поток...”

Лукав осмех помери чврсто стиснуте усне, али то нико није приметио, само се виолина одазвала једва приметним дрхтајем.

Гомила се укочила у тој грозничавој напетости, када је акција требало да се заврши неочекиваним расплетом, када је коначно требало да се очима народа открије гозба на коју су се окупили, на коју су чекали. Узалуд су миленијуми прошли преко земље, чак и у њиховој разорној моћи човечанство налази забаву за очи.

Михај је суптилно осетио тренутак кад би стрпљење заједнице могло да пукне као мехур у потоку и да се претвори у равнодушност: сад је од њега зависило да ли ће нестрпљива гомила разочарано уздахнути или урлати од одушевљења.

Одједном се виолиниста заљуљао... почео је полако да се нагиње у страну... леб-део је изнад литице, исписујући у ваздуху бизарне фигуре. Застењале су женскиње деликатно рањиве на све врсте драма, а мушкарци, увек равнодушни, стајали су мирно. А Михај, као сури орао (тако се чинило младој жени пуначког лица), полетео је у ваздух, избацио балван испод себе снажним, контролисаним ударцем, и незамисливим скоком дочепао се тла.

„Поздрављам вас, поштена господо!”, ове речи угушила је граја, звиждуци и смех гомиле. Само је стари Палењук, проклињући све на свету, појурио да сустигне балван који је ударао о стрме обале побеснелог потока.

...У рану зору Михај се враћао кући. Ишао је сам, расечајући густу сумрак раскопчаних груди, загрејаних брзим ходом. Село је још дремукало, угнежђено у моћне дланове планина, као у топлој и пријатној јазбини.

Поједина светла су сијала на тлу, па се скривала, па се изненада појављивала и поново нестајала. Михај је ишао – она су се шуњала у таму, текла и разливала се као живо сребро; Михај би застао – и она би шапутала, мутно треперила, спремна да се угасе, али би одједном великодушно планула, чим би кренуо даље.

Снег шкрипи под кожним чизмама. Виолиниста је кренуо сам ка Лисој гори, иако је могао да сачека први аутобус, или да се придружи пијаним музичарима и у њиховом веселом друштву крене ка оближњој Квитној Пољани.

Месец се баш уморио од грабуљања лепљивих облака и постиђен се сакрио иза Менчулових широких леђа. Снег је сијао беспрекорном белином, а у том сјају Михај је јасно видео као изрезбарене оморике, залеђене, непомицне леске и бешумне грабове. Још пола сата и стићи ће на бели врх Лисе горе, одакле се већ виде светла добродошлице Квитне Пољане.

Лети, по лепом дану, било би то прилично пријатних сат и по шетње. Зими, па још ноћу, са јаким пулсирањем у слепоочницама (Михај има скоро педесет четири), требаће још барем два сата.

Катерина га презриво одмерава од главе до пете, изговарајући уобичајено: „Појавио си се, делијо...” Онда почиње да тражи и налази стотине разлога да га уједне, уштине и наљути: дрва нису исечена (има их за три зиме), репа није убрана (пре недељу дана је све то препипао), плот ће се ускоро срушити (а ни тенком не може да се сруши) и... То се она љути што Михај свира на свадбама...

„Ма, теби је та музика само због једнога: што више девојака, швалерчино...”

Само га унук, мали Иванко, разуме, иде с њим на пробе, трчкара иза њега, носи виолину у клуб шумског комбината, где разбарушени Јовжи-бачи, некадашњи учитељ музике, већ узвикује смешне, музичарима познате речи: алегро, терцо, пијанисимо, соло... У њиховом фолклорно-етнографском ансамблу (шта све неће измислити, језик да поломиш!) Михај је прва виолина.

„Михај, Михај”, више пута после проба седокоси Јовжи је тужно одмахивао главом, „теби би требала добра школа – не би ти било равног у свим планинама...”

Његова школа је шума и моторна тестера, чакља, смреке, кубни метри, проценти. Зато након посла – виолина, виолиница, виолинче...

Михај је убрзао ход. Пут, угажен моћним тракторским гусеницама, нагло је скретао удесно, али је виолиниста кренуо право – овако ће скратити добар део стазе

и добити двадесетак минута... Осмехнуо се у себи: заиста је обрадовао људе на свадби својом хуцулском музиком! Стварно, нема ништа лепше на свету од хуцулске свадбе. То је незадржива поплава која пробија све препреке до људских срца; то је освежавајући пролећни плусак који изглађује боре на лицима седокосих брђана; развлачи чврсто затворене усне у лукаве осмехе, откривајући свету безуба уста; побеђује стрепњу у болним очима и засејава зенице веселом искром радости – то је хуцулска свадба!

А над њим – певљиви глас јаворове виолине, царице и господарице радосног празника. О, каква чуда може да створи тај од времена потамнели, за снажну руку лак инструмент. Михај би се често помислио како му се чини да му виолина ураста, утапа се у срце, да му се музика улива у крв и шири по телу, испуњавајући сваку ћелију звуцима попут саћа препуног меда.

Виолина је знала колико вреди, није се заносила женским вриском, и свирала је поносно и чисто. Чак и онда када би, у вихорном плесу, поносни хуцулски момци загрмели заглушујућом вриском и звиждуцима; када би се и најзагриженији пијанци отргли од шљивовице и у њиховим сузним очима појавило се нешто налик освешћењу, а из њихових промуклих груди избијале безобразне песме; када би сви присутни на свадби, од младог до старог, цупкали, трупкали, смејали се и кикотали – чак ни тада се виолина није предавала свељудском заносу. Била је нежна као пролећно јутро, чиста као дечја суза, беспрекорна као снег под меким сенкама оморике. Михај није могао да не потапшр тамну страну футроле: није га изневерила, била је топла!

И одједном застаде, као да му је испод снега грч стегао ногу, а разгранато корење шчепало чизму. Осврћући се уоколо, приморао је себе да иде даље. А стрепња (одакле сад она?) узалуд покушава да га омете у ходу: снегови мирно светлуцају на врху Лисе горе, шуме дремају, уљуљкане миром и тишином. Ено свитаца што су се расули по земљи и лете ко зна куда. Кад би могао да ухвати неколико – имао би чиме да се забавља мали Иванко. Тако је окретан, немиран... Одједном нешто пуче у Михају, као жица на виолини.

Свици зими?!

У трен ока му је синула страшна мисао, мада се и даље опирао, не пуштајући у срце реч која му је већ жарила цело биће:

„ВУКОВИ!”

Свици су се скупили у гомилу, па се у нeredу поново разлетели на разне стране, као да је неко отворио шаку и пустио светлוצави рој.

Михај је стајао на врху планине и освртао се у нади да ће у околини наћи спа-соносно склониште. Али где? Шта рећи... Лиса, што значи ћелава – ова огромна маса без иједног дрвета на стрмом врху је заиста добила одговарајуће име.

У Квитној Пољани махнито су закукурикали петлови, а кокошке су махале крилима, растерујући јутарњи сан. Као да су у близини звонила звона, из штале је допро безазлен врисак младе жене, коју је вероватно крава узнемирена мужем оши-нула репом. Михај се покренуо и скоро завапио од очаја: село је било удаљено само неколико стотина метара, али да ли ће успети? Каква је вредност људског живота

кад се једним кораком може скратити или продужити? Морао би да иде тракторским путем који вијуга између спасоносних букава и смрека...

Вукови су појурили ка Михају искоса, пресецајући му одступницу. Виолиниста је стајао и чекао...

Смрт – ко о њој није размишљао, али такав крај... Михај је зашкргутао зубима на приказ који се тако јасно указао пред њим: он, не – оно што је од њега остало – на црвеном снегу... из искидане футроле чује се јаук виолине... Само да виолина преживи, још би послужила народу, а Иванку би остала успомена на њега.

Над њим неће бити црног крепа црног ковчега, ни искрених и неискрених уздаха. Црвено сунце, које ће се тешко верати на смреке... а оне ће замрети, у страху да ће се сломити под гримизним теретом. Од јутра црвене планине, црвена крпа снега – то је његов последњи тренутак... И црвени језици вукова, који ће облизивати влажне њушке, док им црвена плувачка капа на бели снег. У црвеним ковчезима њихових стомака, њему, Михају, биће топло, чак и вруће... Што је предност у односу на некога ко се укочио до првог одмрзавања под тихим гајевима сеоског гробља. Сити вуци ће сласно подригивати комадиће његове растргане душе, коју ни Свети Петар неће моћи да састави пред вратима чистиштва...

Глад, кошчати и зао чича, истерао је чопор вукодлака на Лису гору и оштрим прстом уперео на Михаја. Нахрањен бираном свадбраском храном против суворебних вукова, који такође имају право на ситост.

Па ко ће кога?

„Ко ће кога?!” Михај је јасно чуо речи, изговорене грчевитим, промуклим гласом, али није одмах схватио да су изашле из његових уста.

Вукови су стали. У њиховим гладним очима прочитао је пресуду коју нико овде не може оспорити. Немоћ узбурка такав гнев у Михајевој души да се умало није загрцнуо, болно стежући песнице:

„Јао, курва бандо... Да имам палицу... Да бар једног својом руком растргнем...”

Прсти су напипали футролу, виолину, гудало.

Вукови приђоше ближе.

Сад је готово.

Спаса нема.

Груди му је раздирао дивљи, махнити крик. Зауставио га је у грлу, на силу прогутао, умало се није угушио. Тек тада је видео да у руци држи виолину и гудало.

Глад је избијала из зелених очију, нетремице прикованих за Михаја. Глад је испредала танке нити плувачке из разјапљених уста, које је ветар откидао, а глад притискала и притискала...

Михај осети како му се виолина наслања на раме, гудало му подиже руку и почива на струнама. До пламтећих очију остало је само неколико корака. Михај је почео да свира. Гудало је пробудило жице, виолина је као иза сна нешто процвилела, па утихнула... праснула у смех... и...

И Михају се срце скаменило од неземаљских звукова које је чуо, и стотине... не – хиљаде трнаца му је прошло низ плећа, а виолиниста је схватио да је уз ову музику спреман да умре бар једном, јер само једном у животу може да свира тако несебично... Он је данас на свадби свирао достојно, па и на својој сахрани мора да

свира најбоље што може, јер последњи пут држи виолину у рукама, стварно последњи пут...

„О, овчице моје беле, моје бело стадо...”, чисто и звонко запевала је виолина, разбудила је шуме и планине, одлетела је до Квитне Пољане, која као да је за тренутак утихнула, слушајући, за ово време чудну, веселу песму. „Ко ли ће вас напасти кад се ја оженим...”

Толико је дивље вриснула виолина да се Михај чак тргнуо, чувши налет звукова, јер није одмах схватио да су то, подигнутих глава, завијали вукови – било је у њиховом завијању више сажаљења и понизности него страшне силе која је способна да растргне све живо. Вукови су послушним псећим тоновима певали уз виолину док су им се зубате њушке грчиле од тананих звукова, а чекињасте кичме се трзале, као да из њих неко чупа жалобно „ау-у-у”.

А Михај је свирао. Није им дозволио да се освесте. Кад би само жице могле да издрже, у супротном ће то бити крај.

„Браћо вукови, драги и слатки...”, као очаран, кренуо је право на зелене мрље, једва се суздржавајући да не удари чизмом у опуштени стомак искежене вучице.

„Слушајте шта ће вам засвирати Михај, први виолиниста Квитне Пољане, који, по свему судећи, уме да шармира не само људе, већ и вас, јаднике...”

Вукови су цвилели и бежали од паклених звукова које је овај избезумљени човек испуштао својим луком.

„Слушајте, гром вас убио, слушајте, облаци вас прекрили, слушајте, јер ово је Михајева последња песма, јер боље од овога сада никад неће засвирати, а ни горе од тога неће – радије ће обе руке одсећи...”

Вукови, као омађијани, нису могли да побегну од виолине, наћуљених ушију кружили су у дивљем плесу око Михаја. Само је вођа седео, као исклесан из камена, оштрим канцама је дробео снег и гледао у Михаја, који је помало несигурно, не осврћући се, ишао према селу, чак се и сагињући под налетом језовитих урлика.

Црвено, хладно сунце тешко се уздизало на оморике бледе од јутра, а оне су, не покрећући ниједан лист, замирале, плашећи се неподношљивог гримизног терета.

(С украјинској ђревео Јарослав Комбиљ)